

SETENA CONFERÈNCIA DEL IX CICLE DE CONFERÈNCIES DE LA COMISSIÓ INTERCOL·LEGIAL DE SÈNIORS 2022-2023: ÈTICA DE LES PROFESSIONS

DIA I HORA: Dimarts, 7 de març, a les 18.00 h

ESPAI: Col·legi Oficial de Psicologia de Catalunya.

FORMAT: Híbrid

PONENT:

- **Jesús Vilar Martín**, director acadèmic de grau i professor de l'Escola Pere Tarrés de la Universitat Ramon Llull.
- **Araceli Lázaro**, educadora i pedagoga. Coordinadora de l'elaboració del *Codi deontològic de l'educador i l'educadora social*. Membre del Comitè d'Ètica del CEESC.
- **Joan Dueñas**, educador social. Representant del CEESC a la Comisión de Ética y Deontología del Consejo General de Colegios de Educadoras y Educadores Sociales. Membre del Comitè d'Ètica del CEESC.

PRESENTA L'ACTIVITAT:

- **Francesca Ferrari**, educadora social i mediatrice. Membre de la Comissió Intercol·legial de Sèniors.

RELATORA: Laura Moreno, estudiant de pràctiques d'Educació Social del CEESC.

Les professions són un clar exemple d'activitat que ofereixen un servei a la societat. Les professions tenen una finalitat, però aquesta finalitat està sempre guiada per valors.

Així, ser un bon o bona professional és aconseguir que la persona a qui ens adrecem se senti ben atesa. Això supera la dimensió estrictament tècnica d'aplicació d'uns coneixements i requereix necessàriament incorporar una dimensió que posi l'èmfasi en la voluntat de fer el bé. El deure de fer el bé ens situa plenament en la dimensió ètica. Això és especialment rellevant en les professions d'atenció a les persones que estan en un moment de fragilitat o de vulnerabilitat. El bon tracte no és només aplicar bons protocols i normes justes, sinó en assolir que la persona se senti compresa i cuidada.

Des d'aquesta perspectiva, els elements ètics com el deure, la cura, la comprensió i el bon tracte esdevenen els elements estructuradors de l'activitat professional.

IDEES CLAU:

ètica, valors, subjectivitat, poder, llibertat, acció comunicativa

CITES DELS PONENTS A DESTACAR:

- “L'ètica hauria d'estar present en la formació sempre, no només des de sabers tècnics des de l'ètica sinó com a una mirada sobre la pròpia pràctica professional”. *Jesús Vilar*.
- “L'ètica hauria de ser un eix estructurador de la formació, perquè et dona una perspectiva de com mirar el món”. *Jesús Vilar*.
- “En el sistema de protecció a la infància i adolescència es troben molts exemples d'aquesta ètica subjectiva que desnaturalitza i paradoxalment deshumanitza la relació amb les persones que atensem.” *Joan Dueñas*.

REFLEXIONS DELS PARTICIPANTS:

Comença la conferència en Jesús Vilar, parlant de com l'ètica està present en les professions que tenen a veure amb la cura de les persones. La primera premissa és que parlar d'ètica és reflexionar sobre l'ús del poder i de la llibertat a l'hora d'actuar. Quan parlem d'ètica parlem de poder i llibertat. En tota activitat professional, en tant que aportació a la societat, sempre hi ha valors, encara que no en tinguem consciència. Sempre hi ha valors; honestedat, justícia. Els vinculats amb les persones són molt potents i determinen la naturalesa de la professió. Parlar d'acompanyaments i parlar de cura de la persona atesa ja és una posició ètica. Sempre hi ha valors i ideologies, la qüestió és si en tenim consciència o no. La tercera idea fa referència al fet que parlar de justícia implica anar més enllà del compliment de la llei. La idea de món just, d'acció justa, es construeix des de paràmetres ètics, no només legals. La llei és la forma de concretar aquests valors, però una bona pràctica no necessàriament és justa si se centra únicament en la llei. La llei no deixa de ser una concreció amb limitacions i caducitat. Moure's en el terreny de l'ètica és seguir la llei, però entendre que hi ha un marge de llibertat en la seva aplicació. No n'hi ha prou amb l'honestedat i el sentit ètic particular de cada persona singular. El seguiment de la llei no assegura l'excel·lència de la pràctica professional, només que no caiguem en negligències. S'aconsegueix des del compliment de principis i valors.

A l'hora d'entendre la pràctica professional l'ètica hauria de ser l'element estructurador de l'acció professional. Hi ha coses que són legals, que es poden fer i tenen fonament, però això no vol dir que siguin justes. Moure'ns en el terreny de la justícia implica no perdre de vista els valors de referència.

Quan parlem de pràctica professional no és només el sentit moral particular de cadascú. És una activitat pública que no es pot exercir des del sistema de valors de cadascú, ha d'haver-hi un consens com, per exemple, els codis deontològics. No es pot decidir per lliure què és l'educació social i els paràmetres de la seva implementació.

Fins ara s'ha parlat de poder i llibertat, sempre hi ha valors. Però tot i que la llei és imprescindible, no és suficient, hem de tenir present quin són els valors de referència i no es pot exercir l'activitat professional només des del codi de valors privat.

Estem en un món cada cop més divers, heterogeni i canviant i sense referències clares. Hi ha una gran pluralitat ideològica, cultural i política, entre d'altres. Per tant, es fa imprescindible acordar uns criteris ètics mínims de referència de caràcter col·lectiu. Una bona pràctica professional es construeix des de la voluntarietat explícita, personal de fer el bé (autoregulació), no només complint les normes. Una cosa és ser un bon tècnic, un bon especialista i una altra cosa és ser un bon professional. Aquest últim contempla la cura i l'atenció de la persona atesa. Tradicionalment, un bon professional era el que tenia un bon coneixement, el sabia aplicar bé i coneixia el marc d'aplicació del seu coneixement. Des de la perspectiva ètica això seria ser un bon tècnic.

Parlar d'ètica és parlar de la voluntat de fer el bé, de tenir en consideració la persona que tens davant, implica autoregulació i implica acceptar que tenim un poder i l'hem d'utilitzar en el benestar de les persones que atenem.

Comença la intervenció de l'Araceli Lázaro dient que s'ha d'assumir com a punt de partida la complexitat, així com el fet d'oferir un servei a la societat.

Llocs de partida comuns i repercussions:

- Les finalitats sempre estan guiades pels valors.
- Ser bon professional significa que la persona atesa se senti ben atesa?

Si és així, cal assumir que hem d'incorporar a la dimensió tècnica, la voluntat de fer el bé i de fer-ho bé. El meu servei a la societat no és unidireccional, és bidireccional. Fer-ho no és només atendre bé l'altre, sinó que l'altre senti que l'he tractat bé. Aquesta dimensió ètica hauria d'interpel·lar davant les preguntes derivades del pes de la subjectivitat i el seu control, tant per part del professional com de la persona atesa. No podem negar l'existència de la subjectivitat.

Dos grans blocs de valors bàsics des de l'ètica aplicada:

- El respecte a l'autonomia de les persones.
- L'acció comunicativa. El diàleg em permet treballar quotidianament amb l'altre.

Grans instruments professionals que ens poden ajudar en aquest trànsit:

- Consciència ètica personal orientada a fer el bé i a fer-ho bé, en seria la finalitat.
- Normes deontològiques orientadores com a instruments.
- Creació d'espais estables de reflexió ètica als equips, les organitzacions i les institucions.

Finalment, va ser el torn d'en Joan Dueñas. La seva intervenció va consistir en exemplificar aquesta ètica subjectiva al sistema de protecció a la infància i adolescència. A continuació podreu llegir l'exemple.

«En relació amb els infants que estan amb les famílies acollidores, molts professionals tenen la ferma convicció que el nen s'ha d'adaptar a una nova família i cal que, durant un temps, a l'inici de l'acolliment, se suspenguin, o almenys es limitin el màxim possible, les visites amb els pares biològics, amb l'argument que, segons el seu punt de vista, no és ètic confondre al nen o nena amb dues figures maternals i/o paternal, només per satisfer les necessitats que tenen els seus progenitors de veure'ls.

D'altra banda, altres professionals consideren que no es ètic, des del seu punt de vista, apartar els progenitors de la vida d'aquesta nena o nen.

I pel que fa a les visites, per què des dels equips que gestionen l'acolliment es plantegen règims de visites tan minsos. Amb el mateix argument? Altres professionals creuen que la freqüència, la duració i la qualitat de les visites permeten enfortir un vincle amb els progenitors dels infants i això facilitarà un eventual retorn i que no seria ètic no permetre aquest treball amb el pare i la mare biològics.

És a dir, fugim de la fatiga que suposa pensar, dialogar, reflexionar i construir una ètica comuna i en profunditat sobre la realitat que ens interpel·la i preferim actuar en nom de les nostres conviccions, encara que aquesta postura enfronti els professionals.

No hi ha escolta, perquè per escoltar cal reconèixer i respectar l'altre, les nostres conviccions són murs infranquejables perquè ens defineixen, ens donen una identitat (jo soc així, no suportó que un infant pateixi la inestabilitat emocional que suposa tenir 4 referents parentals, o no suportó que un maltractador pugui dir la seva i per això no el cito mai... i així anem construint sentències que estan fonamentades només en les nostres conviccions morals, que repeteixo ens donen una identitat que ens autoafirma.

Ens oblidem de dialogar perquè dialogar és parlar un idioma comú, però tots sabem que els idiomes que no es practiquen s'obliden. El professional atrinxerat en les seves conviccions no aconsegueix dialogar ni escoltar els altres.

Quan Rachid va néixer i després d'experimentar la primera succió del pit matern, va ser retirat de l'hospital i lliurat a una família d'acollida. Serveis Socials ja ho havia advertit a la seva mare: "abans que neixi el teu fill, t'has d'haver divorciat del maltractador del teu marit; si no ho fas, prendrem mesures per protegir el nen." No va ser així, Yamina, la mare del nen, per por i per pressions familiars no es va atrevir a divorciar-se i Serveis Socials va complir amb la seva advertència. Dos mesos després, Yamina es va divorciar del marit per poder recuperar el seu fill, però no va poder aturar la maquinària del sistema de protecció fins sis anys després.

La decisió ja s'havia pres i replantejar-la comportava massa riscos. Els arguments que es van al·legar per mantenir l'acolliment i desaconsellar el retorn del nen amb la seva mare, malgrat el divorci, van ser els següents:

La mare dona al nen arguments confusos (el desig de la mare era que tornés amb ella i així li expressava). Segons els professionals que gestionaven l'acolliment, no podien permetre que la mare confongués el nen amb un retorn inexistent, per ells no seria ètic permetre que la mare confongués al seu fill amb falses il·lusions i proposaven la suspensió de visites. Altres pensaven que era bo que la mare expressés al nen el desig que tornés amb ella perquè enfortia el vincle i mostrava al nen una mare que es preocupava per ell i entenien que no seria ètic privar la mare d'aquestes trobades.

La mare, segons uns professionals, no tenia prou habilitats educatives. Aquest argument era fruit de l'observació durant la visita. Una observació realitzada en una sala supervisada per un professional i amb una freqüència setmanal d'una hora, una supervisió que es feia, segons aquests mateixos professionals, pel deure ètic de protegir a l'infant. Altres opinaven que, èticament, no es podia sostenir aquest tipus de visites perquè no es podien desenvolupar amb naturalitat, per la qual cosa el diagnòstic fet, a partir de l'observació, no era vàlid i això deixava la Yamina en un estat d'indefensió.

La mare sempre es va resistir a acceptar la tesi dels professionals que sostenien que la Yamina era, en relació amb els seus fills, poc protectora. En una entrevista amb Serveis Socials, la Yamina va expressar el següent: "No tornaré a recórrer a Serveis Socials quan tingui problemes, així evitaré que s'emportin els meus fills." Aquesta afirmació va generar la idea, entre els tècnics responsables del seguiment del cas, que la Yamina no era conscient de l'error que havia comès i, per tant, podria tornar a incórrer en el mateix error. Les seves conviccions no podien permetre que el nen correngués aquest risc.

Els professionals que intervenien en aquest cas van ancorar el futur de la Yamina i del seu fill Rachid a les seves conviccions. L'afany obsessiu de controlar la relació que la Yamina establia amb el seu fill amb una supervisió exagerada, no permetia que aquesta relació avancés i dificultava l'enfortiment del vincle entre ells. Les teories dels professionals, referent a les poques habilitats educatives de la Yamina i la poca consciència de la seva situació, van anar allargant el procés de retorn que, evidentment, es complicava cada cop més.

D'altra banda, hi havia els que consideraven que el nen havia de retornar amb la seva mare com més aviat millor. Mentrestant, el nen estava al si d'una família acollidora que es resistia a acceptar que Rachid algun dia hauria de tornar amb la seva mare.

Les inamovibles conviccions dels professionals, les cauteles a l'hora de promoure algun canvi, promogudes per les pors i les inseguretats dels uns, les presses per fer el retorn dels altres i la pesada maquinària institucional, van provocar que, durant anys, s'iniciés un procés ple de conflictes, desconfiances i recels, no només entre professionals, sinó que també van afectar les dues famílies, fet que va provocar en el nen un malestar de tal calibre que, als cinc anys, ja estava medicant-se i en tractament psiquiàtric. El sistema, que havia de protegir Rachid, el va maltractar fins a trastornar-lo.

Quin era el centre d'atenció de tots els professionals que van intervenir en aquest cas? Per què no van ser capaços d'acordar un desenllaç consensuat per trobar una solució àgil i beneficiosa per al nen?

Està clar que el llenguatge utilitzat pels diferents professionals no va ser el diàleg, tots parlaven, però ningú escoltava; cadascun, ancorat en les seves conviccions, es va resistir a construir conjuntament un futur per a Rachid.

Professionals d'una professió que té com un dels objectius la integració, anant a la seva; un sistema protector que maltracta; uns professionals que parlen però que no s'escolten, que han de potenciar les qualitats humanes, però que actuen deshumanitzats. On és l'ètica aquí? Tothom considerava que la seva posició era la més ètica de totes, però el cert és que, entre tots, vam empitjorar la situació del Rachid vulnerant, un per un, tots els principis de la bioètica: el de no *maleficència*, perquè vam utilitzar al Rachid com a camp de batalla i li vam fer més mal que bé; el de *beneficència*, perquè és evident que no li vam procurar el màxim benefici; i el d'*autonomia*, perquè en aquest procés ningú va escoltar la mare ni el nen, només van escoltar la consciència de cadascú.

És a dir, en nom de l'ètica i de les conviccions de cadascú, ens vam carregar, de cop, tots els principis ètics.

La pregunta que cal fer és ¿Podem establir un veritable diàleg, entre professionals i entre serveis, per sortir de les nostres conviccions i desenvolupar un relat comú que construeixi en un futur una ètica compartida?

Si la resposta és sí, cal aixecar la mirada, més enllà de les nostres conviccions i reflexionar per construir conjuntament un discurs que ens aportí una nova mirada d'una ètica consensuada i compartida perquè no torni a passar el que li va passar al Rachid.»

CONCLUSIONS:

Formular principis i valors no assegura una actuació honesta. Un dels grans reptes no és definir l'ideal sinó traslladar-lo al dia a dia de l'activitat professional i aquí està l'autèntica dificultat. El salt de l'ideal a la quotidianitat, que és el que definim com *generar cultura ètica a les organitzacions*, és el gran repte.

Hem d'establir un veritable diàleg entre els professionals i aixecar la mirada més enllà de les nostres conviccions.

Per acabar, es van llençar un seguit de preguntes per iniciar un debat entre els participants.

1. Tens o has tingut referents ètics a la professió. Quins?
2. En les teves experiències professionals, fins a quin punt has tingut l'ètica present?
3. Com gestiones o has gestionat les contradiccions o les situacions de conflicte ètic en l'exercici de la teva professió?
4. Què li diries a algú que comenci en la professió que ha de tenir en compte?

PER SABER-NE MÉS...

- [Vídeo de la conferència.](#)
- [Comitè d'Ètica del CEESC.](#)

COL·LEGI D'EDUCADORES I EDUCADORS SOCIALS DE CATALUNYA

Març 2023

Barcelona
Aragó, 141-143, 4a
08015 Barcelona
934 521 008
ceesc@ceesc.cat

Girona
Ibèria, 4
17005 Girona
972 249 276
girona@ceesc.cat

Lleida
Rambla Ferran, 32
25007 Lleida
973 289 434
lleida@ceesc.cat

Camp de Tarragona
Pau Claris, 2
43005 Tarragona
977 104 081
tarragona@ceesc.cat

Terres de l'Ebre
Ramon Berenguer IV, 11
43500 Tortosa
935 183 054
terresdelebre@ceesc.cat

www.ceesc.cat

